

Liturgijski život i djelovanje Ivana Merza

Marin ŠKARICA

Sažetak

Ivana Merza držimo jednim od glavnih promicatelja liturgijskog pokreta i obnove u Hrvatskoj u ovome stoljeću. Njegova doktorska dizertacija o utjecaju liturgije na francuske književnike veliki je pokazatelj koliko je Merz bio prožet liturgijom. Ljubav prema Crkvi je izvor i temelj Merzova liturgijskog života. U liturgiji je Merz posebno proživljavao crkvenu godinu i tako duboko uranjao u božanski život milosti. Sav njegov duhovni život usredotočen je na liturgiju koja je sredstvo duhovne obnove i života u Bogu. Liturgija i život s Crkvom bili su temelj njegova duhovno-obnoviteljskog apostolata među hrvatskom katoličkom omladinom.

Uvod

Ivan Merz istinski je ljubio Crkvu, zato je htio biti pravi sin Crkve, živjeti u Crkvi i s Crkvom. Bio je svjestan da se to može najbolje ostvariti u liturgiji, u molitvi Crkve. To njegovo uvjerenje postalo je još čvršće nakon liturgijskih duhovnih vježbi u Svetom tjednu g. 1920., koje je studentima u Sv. Gabrijelu kod Mödlinga držao poznati etnolog o. Wilhelm Schmidt. »Te su vježbe utisnule u Merzov vjerski život onaj snažni liturgijski pečat.«¹ Dušan Žanko nadodaje: »Dr. Merz je u Sv. Gabrijelu u duhovnim vježbama upoznao veličanstvo liturgije i otada je on njezin najdublji poklonik i apostol. Stil mu poprima umjetnički čar kad god piše o liturgiji.«² Otada je Merzov život sasvim usmjeren liturgijski, te je sav svoj studij u Parizu iskoristio da bi još dublje upoznao duh i bogatstvo liturgije. Tome je mnogo pridonijelo njegovo svagdanje sudjelovanje na misi, pričesti i na svečanim liturgijskim obredima u poznatim centrima liturgijskog života u Parizu. Upravo stoga je počeo proučavati život francuskih pisaca, posebno obraćenika, te utjecaj liturgije na te pisce. Tako nastaje njegova doktorska radnja *Utjecaj liturgije na francuske pisce od Chateaubrianda do naših dana*. Izradba te radnje omogućila je Merzu duboko upoznavanje liturgije, njezina duha i nadasve njezine uloge u formiranju pravog vjernika. To je ujedno bila zadnja faza Merzova liturgijskog dozrijevanja i njegove potpuno liturgijske orijentacije.³

- 1 A. Čepulić, »Iz dačkih dana dra Ivana Merza«, *Orlovska misao*, 9 (1927/28), 133.
- 2 D. Žanko, »Dr. Ivan Merz – sjedinjen s Kristom 'moli sv. misu'«, *Život s Crkvom*, 8 (1938), 193.
- 3 Usp. J. Radić, *Liturgijska obnova u Hrvatskoj*, Makarska 1966., str. 131.

Takav se iz Pariza polovicom 1922. godine vratio u Zagreb odlučan da bogatvom duha i liturgije, koje je posjedovao, obogati svoju Hrvatsku. Merz je »sam samcat u Hrvatskoj zemlji znao hodati vlastitim putem, u sebi tvrd i asketičan, nesavrtljiv i neprilagodljiv, liturgičan do srži u času kada se u nas još nije bila dobro ni izustila riječ liturgija. Da, *liturgija*, to je, po mom skromnom mišljenju, najsigurniji putokaz, kojim se može doprijeti do dna tajne dra Ivana Merza«. ⁴

1. Ljubav prema Crkvi izvor i temelj Merzova liturgijskog života

Merz je bio čovjek Crkve i liturgije, koji je mislio, osjećao i govorio posvema u crkvenom i liturgijskom duhu. On je »veliki liturgijski lik, intelektualca–profesora, kojim bi se ponosili i najveći narodi, a koji nije bio samo naš prvi liturgijski stručnjak–svjetovnjak, koji nije samo pisao i teoretski tumačio liturgijsku misao i molitvu nego je sam osobno bio utjelovljena liturgijska pojava od najkrupnijeg značenja po čitavu našu mladu liturgijsko–religioznu renesansu«. ⁵

Dušan Žanko kaže da bi se Merza moglo usporediti s Léonom Bloyom, glasovitim francuskim književnikom, te napominje da je, od velikog broja francuskih pisaca oduševljenih liturgijom, Léon Bloy prvi pokazao da je na pravi način shvatio bit i pravo značenje liturgije, i to tako što je pretočio liturgiju u svoj svagdašnji život živeći intenzivnim liturgijskim životom. ⁶

I Merz je zaista shvatio da će njegov apostolat liturgijske obnove biti uspješan jedino ako on sam bude živio dubokim liturgijskim životom, te ako tako bude druge poticao i oduševljavao za liturgijsku obnovu više svojim osobnim životom nego riječima i učenim predavanjima. Stoga najsigurniji put da upoznamo bogatstvo Merzove duše jest upravo njegov liturgijski život, njegov život i njegova molitva u Crkvi i s Crkvom, njegova velika ljubav prema Kristovu mističnom Tijelu, prema Crkvi.

To, među inim, potvrđuje Žanko ovim riječima: »Nema jače ideje u Merzovu liku od ideje Crkve; Crkve, koja kroz papinstvo čuva *nauku* i jedinstvo, te Crkve, koja kroz *liturgiju* moli i prinosi 'žrtvu hvale' Ocu i 'pomoću koje, veli Merz, vjernik u svojoj duši proživljava sve faze vječnog života Kristova' i kroz koju 'svaki katolik postaje velik i univerzalan'. Papinstvo i liturgija, to su krila Merzove duše, to su bitni karakteristikoni čitava njegova bića. 'Te ideje nalaze se u njega u takvoj jasnoći i krepčini, kako to samo kod svetaca i to svetaca mistika susrećemo' (o. J. Vrbaneč). Te dvije ideje: crkvena nauka (enciklike) i crkvena molitva (liturgija), imale su u Hrvatskoj jakih branitelja i učenih

⁴ D. Žanko, »Dr. Ivan Merz – Velika liturgijska duša«, *Život s Crkvom*, 2 (1938), 46.

⁵ *Isto*.

⁶ *Isto*.

propagatora, ali Ivan Merz je prvi čovjek, koji ih je svetački pretočio u posljednji svoj živac i iz njih stvorio *jedini* smisao svoga kratkoga života.«⁷

On je ustrajno oduševljavao i poticao i druge, da bi na pravi način upoznali otajstvo Crkve. Upotrijebio je svu snagu svoga razuma, svoje ljubavi i svoje vjere, da bi on sam što dublje shvatio što je uistinu Crkva, jer je tako nastojao pomoći i drugima da to shvate. Koji su se susretali s njim, shvatili su da je on bio apostol ispravnog shvaćanja Crkve, shvaćanja koje je u ono vrijeme bilo poprilično izbljedjelo. »Njegov je govor o Crkvi bio nov, sasvim nov našim ušima.«⁸ Njegov stav i njegovo shvaćanje o Crkvi, dakle, sastojalo se u tome, što je on neprestano isticao i potvrđivao svojim osobnim životom, da nije dovoljno samo poznavati nauk Crkve – premda je i to potrebno, tako da je on ustrajno temeljito proučavao enciklike, filozofiju i teologiju – nego da je iznad svega nužno sve to pretočiti u svagdašnji život. »A taj život je bio također nov, neizrecivo privlačiv, veličanstven, univerzalan, jedini objektivan. To je bila liturgija, a liturgija je za Merza uvijek samo život, vlastiti život Crkve.«⁹

Dosljedno tome, Merz je kao pravi sin Crkve, htio živjeti istinski u Crkvi i s Crkvom, htio je duboko proživljavati njezina otajstva. Bio je, međutim, svjestan i uvjeren da se taj život najbolje i najdublje ostvaruje u liturgiji i da ne možemo biti pravi sinovi i članovi Crkve ako nismo ljudi molitve, ako po liturgiji ne proživljavamo s Crkvom njezina otajstva. On je također znao da nema prave liturgije i molitve ako zaista istinski ne ljubimo Crkvu, ako nismo u dubokom jedinstvu i ljubavi s Crkvom. To je ključ koji nam otkriva tajnu duše Ivana Merza, ključ koji nam pomaže da shvatimo zašto je on onako žarko i sinovski ljubio Crkvu i zašto je upravo po liturgiji na onako dubok način proživljavao otajstva Crkve.

2. Merz živi s Crkvom u liturgiji – uronjen u Boga

Merz je u liturgiji duboko proživljavao crkvenu godinu i tako pretakao u sebe božanski život milosti. Sav njegov duhovni i molitveni život bio je veoma usko povezan sa svime što nam Crkva pruža u liturgiji, jer je on ispravno shvatio da će upravo po liturgiji najbrže i najbolje uroniti u božanski život milosti. On je to postigao brzo i duboko, te je očito da je bio pod posebnim utjecajem Božje milosti.

Ispravno primjećuje Čedomir Čekada, da se ne može čisto naravnim zakonima protumačiti Merzov tako brz uspon u životu milosti, i da se ne može shvatiti njegov duhovni razvoj bez posebnog utjecaja milosti, jer se je on uzdigao u milosti i duhu više nego su mu same okolnosti mogle pružiti. »I stalno

7 Isti, »Duša dra Ivana Merza«, *Život*, 5 (1938), 250.

8 Isto.

9 Isti, »Dr. Ivan Merz, član Crkve – mističnog tijela«, *Život s Crkvom*, 4 (1938), 98.

buja i teče ta rijeka čudnog, ulivenog milosnog života... Ivan se projicira. Dobiva svoju misiju. Život mu se sljubljuje s Crkvom... Druge povlači za sobom. Postaje savjetnik i ideolog. Ubacuje punom šakom elemente duha i crkvenosti u naš katolički narodni život... I zalazi kao sjajan meteor s pozornice zemaljskog zbivanja... Ali ne znam hoće li se tako skoro povući s našeg katoličkog duhovnog horizonta. Ja mislim da ne će... I treba da nam živi, taj naš moderni svetac. Treba da nam bude svjetionik i apologija.«¹⁰

Merz je toliko duhovno napredovao i uronio u život milosti da se kod njega »ne radi o traženju nego o ujedinjenju. Problem Merza, to je problem ujedinjenja s Bogom. Čista via unitiva!«¹¹

»Uvijek je nutarnja, duhovna veličina ono što u kršćanstvu pobjeđuje i osvaja(...)« i upravo stoga Merz zauzima posebno i jedinstveno mjesto u modernoj hrvatskoj povijesti. Pobudio je pozornost na sebe i vjernika i nevjernika, za sve je bio živi primjer, djelovao je providencijalno. Umro je, ali njegovo ime, njegova duhovna prisutnost, njegov utjecaj, osjećaju se i danas – deset godina nakon njegove smrti. Možemo reći da je on zaista postao duhovno vlasništvo i snaga cijeloga hrvatskog naroda. Razlog za ovo treba tražiti u nečemu što je bilo samo njegovo, osobno, što ga je izdizalo nad druge »a to je, svi se u tome slažemo, njegova kreposna duša, njegova moralna veličina, njegovo istinsko sjedinjenje s Bogom, njegovo uronjenje u božanske, vrhunaravne vrijednosti, i u pravu vrhunaravnu vrijednost, u Krista. Živog, realnog Krista u Euharistiji, i u mističnog Krista u Crkvi. On je bio pobožan poklonik Euharistije i vjeran, zanesen sljedbenik Crkve. Odatle su morali teći rezervoari njegove snage; s tim je morala biti povezana privlačnost njegove ličnosti i sugestivnost njegovih ideja. To je moralo biti ono što je s njega osvajalo. U tom je morala ležati odgonetka njegove sretne intuicije i njegovih uvijek ispravnih izbora. Dr. Merz je bio postao oruđem milosti. U njemu su ljudi gledali ljepotu i silu otkupljenja i posvećenja čovječtva. (...) S te je strane pojava dra Merza za nas katolike najvažnija i najpoučnija.«¹²

Merz je sav uronio u nevidljivi svijet, koji ga je posvema obuzeo. Za njega bi se moglo reći da se on uvijek nalazi na granici između nevidljivog i vidljivog svijeta, istražujući i tragajući za onim što je stvarno. On nije navezan na bilo koju zemaljsku stvarnost, nego intenzivno čezne za onom pravom, nadnaravnom. Zato piše: »Čovjek je ovdje samo putnik, njegovo pravo određenje nije ovdje, na toj zemlji, on je izabran za nešto više. Uistinu, kad se čovjek zavuču u samoću, u tamu, sav realni svijet, svi drugovi, prijatelji, sva čarobna priroda čini mu se snom. Čovjek tada osjeća da je ona nerealna, a misao da je prava realnost, da je duševni svijet, svijet noći i molitve, realniji od svega uopće što

10 Č. Čekada, »Naš svetac u fraku«, *Katolički tjednik*, 19 (1933), 4.

11 D. Žanko, »Dr. Ivan Merz – sjedinjen s Kristom 'moli sv. misu'«, *Život s Crkvom*, 8 (1938), 192.

12 »Dr. Ivan Merz, o 10–oj godišnjici smrti (Redakcijski)«, *Katolički tjednik*, 19 (1938), 1.

vidljivo postoji. Treba težiti samo za tim životom, za ovom realnošću.«¹³ Merz je ovo napisao kad je navršio 19 godina.

Duhovna bića, anđeli, sveti, Blažena Djevica, apostoli, Isus Krist, Presveto Trojstvo, to su za Merza nadnaravne stvarnosti s kojima on živi u nadnaravnom svijetu i koje osjeća prisutne oko sebe, kao da su vidljivi. S 18 i pol godina je pisao: »Činjenica je da Bog postoji, da Ga osjećam oko sebe, u sebi, tu ovdje, ondje, svagdje. Njegove melodije drže i napunjavu sav svemir.«¹⁴

Merz se toliko uživio u liturgiju oblačenja benediktinske novakinje, te je potpuno uronio u nadnaravni svijet, kao da je već prešao preko granice ovog svijeta. Stoga piše: »Valja sav svijet zaboraviti i sve sile koncentrirati u radu za Isusa. Zaboraviti prijatelje, planove, sve – iščeznuti sa zemlje, izgorjeti, da zaista uđem sa što više bližnjih onamo, gdje nas čeka Otac, Sin, Blažena Djevica Marija u Duhu Svetom, apostoli, mučenici, anđeli, djevice, Toma, Mahnić, Rogulja – svi oni beskrajni svjetovi Apokalipse.«¹⁵

Merz je živio na zemlji, ali u svom duhu već je na neki način nestao sa zemlje i živio u svijetu Apokalipse. To je dobro zapazio njegov kolega i prijatelj Đuro Gračanin: »Pravi Merz bio je skriven našim očima, on je bio tako uronjen u Boga, urastao u tajanstveni nadnaravni život, da ondje, gdje je on živio, nije moglo prodrijeti niti oko najboljeg psihologa.«¹⁶

Dok čitamo ono što je Merz pisao, često osjećamo da se njegov život, život njegova duha i razmišljanja, odvija izvan ovozemaljskog zastora, i tako se i mi iznenada nađemo s njim u nevidljivom svijetu duha. Kod njega nema opasnosti da mu Bog postane nešto neosobno, a njegov duhovni život obična formalnost. Njegov duhovni život sastoji se u stvarnim, osobnim odnosima s Bogom kao Osobom. Središte njegove pobožnosti je osobni Bog, koji je za njega stvarniji od vidljivog svemira koji ga okružuje. Stoga ovaj i takav duhovni život ne može postati neosoban, mehanički, bez duha i srca. Merz doživljuje Boga u našim zemaljskim relacijama kao Boga-Čovjeka.¹⁷

Kao osamnaestogodišnjak Merz piše: »U nedjelju je Pričest. Ne mogu shvatiti da će Krist, Bog-Stvoritelj, Onaj za kojim sve teži, koga čovjek u snu i na javi osjeća, Onaj jaki i svemoćni, koji je dao kretnju vasioni, Onaj koji nad svakom travkom i nad svakim crvićem bdije; da Krist kome su čavle kroz noge i ruke probijali, na koga su pljuvali, Onaj koji je mrtve oživljavao i djecu volio, te kod svoje vlastite smrti sunce zamračio i zemljom potresao, da će Taj biti moj, da će se razgovarati sa mnom, čovjekom, za koga samo ja pravo znamem. Po tome vidim da je to On, jer pokazuje u tome svoju neizmjernu ljubav.«¹⁸

13 I. Merz, »Dnevnik«, B. Nagy, *Borac s bijelih planina – Ivan Merz*, Zagreb 1971., str. 106.

14 *Isto*, 77.

15 *Isto*, 202.

16 Đ. Gračanin, *Moje uspomene na ličnost dra Ivana Merza*, Sarajevo 1933., str. 13.

17 Usp. D. Žanko, »Duša dra Ivan Merza«, *Život* 5 (1938), 269–270.

18 I. Merz, »Dnevnik«, D. Kniewald, *nav. dj.*, str. 63.

Merz je bio duboko uvjeren da je svakome od nas potrebno moliti, da bismo tako zaštitili i učvrstili našu povezanost s Bogom, te je stoga molitva čovjekova potreba i dužnost. On piše: »Moliti znači vjerovati. (...) Kao što čovjek, koji još nije sasvim zagazio u blato, želi razgovarati s pametnijim od sebe, tako isto duh svom žestinom teži za savršenim, za velikim Duhom. U molitvi se s Njim razgovara i On mu tako čudnovato fino odgovara, te čovjek misli da diše zrak visina. Taj razgovor sa Svevišnjim, ta veza, priznavanje Svevišnjega – to je religija. Religija je bez molitve mrtva. No, molitva se ne mjeri na duljinu i ona se ne mora čitati iz knjiga. Razgovor iz vlastitog čuvstva, razmišljanje o Pismu i namjerama Svevišnjega, to je molitva. Bog je duševno biće. A pošto smo mi tjelesni, to je misao na Njega tjelesno–duševna. Da bismo Ga razumjeli, postao je Emanuel, nama sličan. I mi se Isusu možemo moliti i ta nam je molitva mnogo lakša, jer nam je Isus bliži.«¹⁹ Zato s pravom upozoruje Žanko: »Kod njega se kao i kod Psicharija molitva i teologija poklapaju. Na njegovim usnama mudre formule Crkve slične na kantik vjere i ljubavi... Uvijek sam osjećao, da je njegova molitva model poniznosti i strogosti, nutarnje discipline i regularnosti. Njegova pobožnost ne ovisi od kapricioznosti i slučaja... Jednostavni, ozbiljni dogmatični i kratki liturgijski tekstovi privlače njegov temperamenat, njegov razum i njegovu vjeru više nego žarki formulari, koji nas prenose u ekstaze... Eto, u takvom svijetu živi dr. Ivan Merz. Kakvo je onda čudo, da je stalno davao impresiju prisutnosti i realnosti duhovnoga, da je jedan od onih rijetkih izabranika, koji svakome približavaju misao Božju.«²⁰

Njegova je molitva autentična, liturgijska, potpuno crkvena. Uvijek je naglašavao da molitva mora biti takva, crkvena i liturgijska, a ne subjektivna u nesređenim emocijama. Posebno je to govorio za misu. To je on ostvario u svome svagdanjem životu. Živio je svakodnevno s Crkvom u liturgiji. Svakog dana obavljao je sljedeće pobožnosti: razmatrao je 45 minuta prema tekstovima dnevne mise, a zatim je sudjelovao na misi s misalom u ruci i pričešćivao se; molio je kronicu, a zadnjih godina i časoslov; posjećivao je Svetotajstvo, čitao duhovno štivo, a navečer potanko ispitivao savjest i pripremao razmatranje za sljedeće jutro; naizmjenično je obavljao sat klanjanja pred Svetohraništem ili križni put, a često i jedno i drugo. Tako je on zaista duboko proživljavao misterije Crkve tijekom crkvene godine i na taj način obogaćivao sebe životom Božje milosti. Zato je Merz »postao velikan duha, ali na koljenima, gdje je čovjek najbliže Bogu, a potom i najveći i najjači... Na koljenima počiva i raste sva veličina dra Merza... Merz na koljenima u svojoj sobi, i u crkvi zadubljen u molitvu razgovara sa svojim Bogom, i tu se rađaju velike odluke, što potresaju čitavim bićem, programi i smjernice, koje će snažnim zahvatom svoje volje i obilnom pomoću izmoljenom s neba ostvariti. Na koljenima Merz crpi nebesku snagu iz nepresušnog vrela života – Euharistije.«²¹

19 I. Merz, »Dnevnik«, D. Kniewald, *nav. dj.*, str. 49.

20 D. Žanko, »Duša dra Ivana Merza«, *Život* 5 (1938), 270–271.

21 S. Birač, »Na koljenima«, *Nedjelja*, 22 (1944), 3.

3. Za Merza liturgija je sredstvo duhovne obnove i života u Bogu

Merz je liturgiju i život s Crkvom postavio kao temelj svega svog duhovno–obnoviteljskog apostolata među hrvatskom katoličkom mladeži jer po liturgiji najlakše i najdublje uranjamo u otajstvo božanskog života. Zato je na studentskom susretu u Požegi i održao predavanje: Duhovna obnova po liturgiji.²² To predavanje možemo smatrati kao program njegova djelovanja, ali u isto vrijeme, Merz je ovdje prikazao sama sebe, zapravo kako on proživljuje liturgiju i svoju veliku ljubav prema liturgiji.

Da bi naš život i obnova po liturgiji bili što plodonosniji, Merz je preporučivao: što bolje poznavanje vjere, čitanje duhovnih štiva, da bismo tako što bolje shvatili značenje i sadržaj misala; zatim svagdanje razmatranje po tekstovima dnevne svete mise; napokon, središte liturgijskog života je aktivno sudjelovanje u misi, to jest moljenje mise iz misala i dnevna pričest. Pripominje da nije dobro da druge privatne pobožnosti obavljamo za vrijeme mise, za njih je potrebno naći vrijeme tijekom dana. Potreban je i svagdanji ispit savjesti. Taj način liturgijskog života Merz je preporučivao hrvatskoj katoličkoj mladeži, kao sredstvo i prvi uvjet duhovne obnove, a sve to je on potpuno ostvario u svome životu. Isticao je da je Crkva najbolja učiteljica duhovnog života, jer posjeduje bogati nutarnji život. Mi postajemo dionici toga života pomoću liturgije, službene crkvene molitve. Stoga je nužno da što bolje upoznamo liturgiju, i da se što više njom okoristimo. Da bismo mogli iz liturgije steći što više ploda i potpuno je upoznati, potrebno je solidno vjersko znanje, i stoga ne smije proći ni jedan dan da to znanje ne proširujemo i ne obogaćujemo čitanjem duhovnih knjiga.²³

Merz smatra da je svakome, tko želi živjeti dubokim duhovnim životom, potrebno svaki dan razmatrati, a to razmatranje treba biti liturgijsko, jer »tako kroz cijelu godinu razmatramo o neizmjernom životu Kristovu; naša duša na taj način postaje odrazom same neizmjernosti. Liturgija nam nadalje iznosi pred svijet život bl. Djevice Marije, anđela te napokon svu povijest sv. Crkve, kako se odražava u njenim reprezentantima – svecima. Kada razmatramo o svim tim otajstvima, to već na zemlji postajemo dionicima božanstva, postajemo u neku ruku Bogovi.«²⁴ Kako je misa središte našega dana, Merz upozoruje: »Razmatrajte dnevno na temelju misala...!« I Merz je dnevnim liturgijskim razmatranjem, koje je po tekstovima dnevne mise trajalo 45 minuta, izgrađivao i obogaćivao svoj duhovni život. On je takav život smatrao nužnim »jer bi bez njega prestao bivstvovati. Bez toga je pakao.«²⁵

22 I. Merz, »Duhovna obnova po liturgiji«, *Luč*, 1 (1924), 11–17.

23 *Usp. Isto*, 11–15.

24 *Isto*, 14.

25 B. Nagy, *nav. dj.*, 270.

Razmatranje povezano s molitvom davalo je Merzu svaki dan novu snagu, tako da je mogao postati gospodar samog sebe i izdići se onako visoko u svome duhovnom životu. S. T. Poglajen piše: »Željeznim i svestranim svladavanjem onoga što je niže, jogunasto i nesređeno u čovjeku, postaje Merz potpunim gospodarom svoje nutrine i svoje vanjštine: euharistijom, meditacijom, duhovnom koncentriranošću učenja u Boga, pred njim se šire božanske perspektive, o kojima znaju govoriti samo s Bogom sjedinjene duše.«²⁶

On svaki dan zajedno sa svećenikom moli misu iz svoga velikog latinsko-francuskog misala, što je započeo već u Parizu i nastavio sve do smrti. Svaki dan se i pričešćivao. Nijedan dan nije htio propustiti ni misu ni pričest jer je smatrao da je misa središte i vrhunac našeg života i liturgije, i da je misa bez pričesti na neki način nepotpuna. Nedjeljom i blagdanima redovito je sudjelovao na dvije mise.

On je bio dosljedan – kako je sam živio, to je preporučivao i drugima. Piše: »Budite uvjereni, da je sveta misa bez svete pričesti donekle fragmentarna. Spasitelj (...) je primio prilike kruha i vina i time nam je jasno rekao da želi, da ga kod svake svete mise blagujemo. (...) Zato su se prvi kršćani pričešćivali prigodom svake svete mise. (...) Učinimo i mi tako, budimo savremeni katolici i postanimo po sv. pričesti dionicima beskrajnog života Riječi Božje. U tom času, gdje se vaše tijelo i vaša duša ujedinjuju sa samim božanstvom, mora da je vrhunac svega života; u tom je času i vrhunac cjelokupne sv. liturgije. Sve veličanstvene molitve i pjesme, sva vaša razmatranja, svi vaši čini tijekom dana moraju biti kristocentrični; moraju biti upereni prema tom jedinom času vašega dnevnog života. Na taj se način već na zemlji ispunja vaša zadnja svrha i postajete dionicima same biti Božje.«²⁷

Dakle, Merz shvaća, moli i poživljava misu u liturgijskom i crkvenom duhu, te želi i nastoji da i drugi shvaćaju i proživljavaju misu na isti način. Stoga s Pijom X. upozoruje: »Ja bih svakako bio (za to), da za svete mise ništa ne molite, već da molite svetu misu.«²⁸ Upravo stoga je s mnogo žara preporučivao hrvatski prijevod Rimskog misala, koji je u Hrvatskoj bio tiskan 1921. godine.

Merz poziva sve da budu moderni, suvremeni katolici. On je zaista bio takav, što je vidljivo iz cjelokupnog njegova života i iz njegova načina shvaćanja kršćanstva, i posebno iz njegova liturgijskog života.

Merz je bio čovjek Euharistije. Dobro je istaknuo M. K. da je Euharistija središte Merzova dana i života, da mu je ona bila hrana duše za kojom je čeznuo cijeli dan. Kao što tijelo ne može živjeti bez hrane, tako Merzova duša nije mogla živjeti bez svagdanje pričesti. »Sve njegove dnevne molitve smjerale su na sv. Pričest. Razmatranje mu je bilo priprava za nju. Sv. misa bila mu je okvir za sv. Pričest, a sv. Pričest sastavni i bitni dio sv. mise. Sav njegov rad, zvanični

26 S. T. Poglajen, »Uzor katoličkog intelektualca: Dr. Ivan Merz«, *Život*, 5 (1932), 233.

27 I. Merz, »Duhovna obnova po liturgiji«, *Luč*, 1 (1924), 17.

28 *Isto*, 16.

i privatni, bio je preobražen i posvećen presvetom Euharistijom. Ona mu je bila izvorom i početkom, ona mu je bila i konačnom svrhom.«²⁹ Svaki tjedan išao je na ispovijed, jer nije trpio ni najmanje ljage grijeha.

Merz je često molio i časoslov, jer je želio da njegov liturgijski život bude što je moguće više vjeran duhu liturgije. Merz je i drugima preporučivao moljenje časoslova.

Tako se pred nama pojavljuje Ivan Merz posvema kao liturgijski usmjerena osoba, koja u svome apostolskom radu pokušava sve to prenijeti i na druge. Tako Merz postaje veliki apostol i promicatelj vjerske obnove i liturgijskog života u Hrvatskoj.

4. Liturgija — temelj obnoviteljske aktivnosti Ivana Merza u Orlovstvu i Katoličkoj akciji

Iznijet ćemo još neke činjenice da bismo pokazali kako je Merz zamišljao i ostvarivao vjersku i duhovnu obnovu u katoličkim organizacijama i to upravo s pomoću liturgije. On je bio uvjeren da se takova obnova ne može ostvariti bez dubokog vjerskog života svakog člana katoličke organizacije. Zato piše: »Želimo li dakle postati nosioci velikih katoličkih misli, tada moraju sve naše organizacije neprestano naglašavati, da je duboki i intenzivni religiozni život jedini preduvjet, da se odgoje veliki pojedinci koji će svojim životom realizirati svoje velike ideje.«³⁰

Znao je da ne postoji pravi vjerski život bez Euharistije. Stoga je Euharistiju postavio u središte, a euharistijski život kao temelj obnove svakog pojedinca. Upravo radi toga on želi da članovi orlovstva po mogućnosti svaki dan sudjeluju na misi i da se pričeste, a nalaže da se svatko treba pričestiti barem jedanput mjesečno kako bi mogao ostati član orlovstva. Želi da svi članovi prate misu s misalom u ruci. Zato piše: »Svi vjerujemo da presveta Euharistija obnavlja ljudsku dušu i tjelesne sile podređuje duševnima. (...) Orlovstvo je pokret euharistijski; svaki pravi Orao, prema Zlatnoj knjizi, mora barem jedanput mjesečno pričestiti se, a mnogi se pričješćuju i više pa i svaki dan. Stoga velimo: bez presvete Euharistije tijelo ne može postati dovoljno pokorno duši, svaki tjelesni uzgoj, koji nije euharistijski, nepotpun je. Bez Euharistije se ne može odgojiti čist naraštaj, a uzgoj omladine, koji ne ide za tim, promašio je svoj cilj. Ta rekli smo, da je cilj tjelesnog uzgoja, da tijelo postane poslušno duhu.«³¹

Već smo pripomenuli da je Merz bio svjestan da se ne može ostvariti duhovna obnova i istinski euharistijski i vjerski život bez života s Crkvom u liturgiji. Stoga je upotrijebio svoje veliko srce i svoje znanje da bi hrvatsku

29 Dr. M. K., »Naš 'dragi sveti Ivan'«, *Križ*, 5 (1933), 87.

30 I. Merz, »Što hoćemo«, *Zora-Luč*, 1 (1920), 4.

31 Isti, »Katolički tjelesni uzgoj«, *Katolički tjednik*, 32 (1926), 2.

mladež potaknuo i oduševio za proživljavanje crkvene godine s Crkvom i tako je uveo u svijet liturgije. Isticao je da prije svih svećenici i članovi Katoličke akcije trebaju dobro poznavati liturgiju. Kad oni budu liturgijski odgojeni i kad budu znali liturgijski moliti i živjeti, samo tada će liturgija moći zahvatiti i druge vjernike. To je bio njegov program, koji još uvijek vrijedi slijediti.³²

Upravo stoga »dr. Ivan Merz bio je apostol liturgijske pobožnosti u najeminentnijem značenju riječi. Ljepotu crkvene molitve, koju je sam tako divno shvatio, nastojao je otkriti i drugima. Privatnim razgovorima, predavanjima, vatrenim člancima po raznim časopisima i na mnogo drugih načina poticao je sve, a napose članove katoličkih organizacija, da se pridruže uzvišenim molitvama, što ih mole svećenici, posebno dok prisustvuju sv. misi.«³³

Zato je s onoliko žara i oduševljenja pisao o ljepoti i potrebi misala za istinski i duboki liturgijski život, te poticao sve vjernike, posebice članove katoličkih omladinskih organizacija, da često idu na misu i mole je iz misala sa svećenikom i pričeste se na svakoj misi. Ističe da trebamo biti svjesni da smo Kristovi apostoli i svjedoci. Za to je potrebna čvrsta vjera, koja se osnažuje i hrani Euharistijom, svagdanjim obraćenjem, molitvom, sviješću da bez Boga ništa ne možemo.³⁴

On posebno ističe: »Ako dakle želimo da dostojno izvršimo našu ulogu kao članovi Katoličke akcije, to je bezuvjetno potrebno, da spoznamo temelje našega rada, da si usvojimo onaj univerzalni duhovni život, koji ostaje isti kod svih naroda i u svim vjekovima. Mislim da razumijete moju misao: ono što je zajedničko svim katolicima jest njihov vjerski život. A tko je bolja učiteljica duhovnoga života od sv. Crkve, koja osim svog dvijetisuć-godišnjeg iskustva djeluje pod uplivom samog Duha Svetog; koje su bolje metode od onih, koje ona sama naučava? Pokucajmo dakle smjerno na njena vrata i zamolimo je, da nam ona bude voditeljicom u našem duhovnom životu; zamolimo je da naš ograničen, ništetni život postane dionikom njenog beskrajnog unutarnjeg života, da se naša sitna duša proširi do neizmjernosti božanskog života. Crkva to i onako čini po svojoj svetoj liturgiji. Liturgija je službena molitva Crkve, službena molitva Zaručnice Kristove, razgovor između Zaručnice i Božanskog Zaručnika. (...) Do svih tih spoznaja mi dolazimo po sv. liturgiji. Potrebno je zato, da je što temeljitije upoznamo i da se njom što više okoristimo.«³⁵

Zato je Merz i nastojao uvijek više promicati smisao za liturgiju, te poticati druge da je što temeljitije upoznaju i zavole te žive s njom. Održao je mnoga predavanja i napisao poprilično članaka o liturgiji. U Posestrimstvu, službenom glasilu orlicá, od 1922. do 1925. pisao je *Liturgijski kutić* sa željom da bi orlicama omogućio da što temeljitije upoznaju duh liturgije i liturgijske godine i da ih potakne na istinski liturgijski život.³⁶

32 Usp. I. Merz, »Liturgija i sveti Franjo Saleški«, *Franjevački vjesnik*, 4 (1928), 100.

33 J. Radić, *Liturgijska obnova u Hrvatskoj*, Makarska 1966., str. 136.

34 Usp. I. Merz, »Sticanje podmladka«, *Luč*, 1–2 (1923), 14–16.

35 Isti, »Duhovna obnova po liturgiji«, *Luč*, 1 (1924), 12–13.

36 Usp. J. Vrbanek, *Vitez Kristov – dr. Ivan Merz*, Zagreb 1943., str. 133.

Merz je poticao i na liturgijski i gregorijanski apostolat, na obnovu, zapravo na onaj snažan duh molitve, koji je već u X. stoljeću, za vrijeme hrvatskog kralja Tomislava, postojao u mnogobrojnim benediktinskim samostanima u Hrvatskoj i iz njih se širio među narod. Ta molitva bila je kao bedem o koji su se razbijale sve navale neprijatelja nacionalne duše; po ovoj molitvi teklo je na hrvatsku zemlju obilje Božje milosti. Gotovo je sve ovo nestalo. Merz je stoga isticao da je potrebna vjerska i liturgijska obnova. »Vjerska društva, organizacije Katoličke akcije zapada časna zadaća liturgijskog apostolata. Želja je to Svete stolice, a želja je Oca svih kršćana zapovijed pravoj djeci... I zaista je svet apostolat, liturgijski apostolat, gregorijanski apostolat. To je apostolat mirenja i ljubavi... I u ovom pogledu ne smijemo ni mi zaostati za našom braćom iz drugih zemalja... Euharistijski smo program, Bogu hvala, već počeli provoditi s mnogo uspjeha; nadošao je čas da postanemo apostolima liturgijskog programa.« U nastavku Merz poziva članove katoličkih organizacija da, prema želji Pija X., crpe istinski euharistijski duh iz pravog vrela, to jest da sudjeluju u svetim obredima i u javnim i svečanim obredima Crkve.³⁷

D. Pušić pripovijeda kako je u vlaku razgovarao s Merzom kada su 1926. godine vodili orlove u Rim. Govorili smo o rekristijanizaciji naših gradova. »Široki, neobično široki bili su Merzovi pogledi, a on potpuni čovjek uvijek je išao do dubine problema, do dubine katoličkog čovjeka, do duše. (...) Merz je bio Božje poslanje u Orlovstvu, on je tražio svece, on je tražio velike predvodnike, da dođu velike posljedice.« Potom Pušić opisuje kako mu je Merz tumačio da je zacrtao svaku godinu u orlovstvu posvetiti nekom velikom cilju. Prva godina bila bi euharistijska, da bi se isprosila rosa milosti s neba. Druga bi bila misionarska, da bi se tako povećao idealizam orlova i da bi upoznali ljepotu apostolata. »Treća godina bila bi liturgijska, ona je rezultat prvih dviju.«³⁸

Prerana smrt spriječila je Merza da ostvari ove namjere, ali on je ipak imao veoma važnu i neprolaznu ulogu u vjerskom životu Hrvatske. Zajedno s D. Kniewaldom prvi je uveo hrvatsku katoličku mladež u život s Crkvom po liturgiji.

Na taj način Merz je odgajao elitu! Nije izgovarao sentimentalne molitve, nego je tražio jaku i čvrstu hranu u tradicionalnim liturgijskim molitvama.³⁹ Liturgija je postala osobina njegove duše, on se »ne gubi u liturgiji, nego u njoj i od nje živi. Ne hvata se tričarija modernističkih pokušaja, da Božju dramu mise i sakramente prekroji po svome ukusu. (...) Sva se liturgija kreće oko misterija žrtve i Euharistije« – i on pušta da euharistijski Bog posve osvoji njegovu dušu i ljubav. Sav svoj apostolski rad temelji na liturgijskom životu i euharistijskoj žrtvi. Tako dovodi do zaokreta u životu i aktivnosti hrvatskog katoličkog pokreta.⁴⁰

37 Usp. I. Merz, »Gregorijanska glazba«, *Život*, 1 (1928), 36–38.

38 D. Pušić, »S našim Merzom od Zagreba do Rima«, *Orlovska Misao*, 8 (1928–29), 104–105.

39 Usp. O. R., »Oblikovanje katoličke elite«, *Za Vjeru i Dom*, 5 (1943), 8.

40 Usp. M. Š., »Ideal nove Hrvatske«, *Nedjelja*, 5–6 (1944), 7.

Merza »možemo mirne duše nazvati najvećim, najsvremenijim i najdosljednijim katolikom našega vremena,« on je »jedna od najdubljih religioznih duša naših dana« u Hrvatskoj.⁴¹ »Dr. Ivan Merz spada u red najvećih graditelja nove Hrvatske. (...) Tisuće križarske omladine po svim hrvatskim krajevima živi su svjedoci, da je on bio veliki prorok nove, mlade i Božje Hrvatske. Jer Križari su odraz njegova duha, deblo, koje je izraslo iz njegove njive, nepokolebljivi čuvari jedne od najvećih duhovnih baština hrvatskoga naroda. Ivan je došao u Hrvatsku kao prorok Božji.«⁴²

Za Merza je život bio Krist te je on pokušavao i riječima i svojom aktivnošću da Krist postane život svima. »On je našoj inteligenciji pokazao što znači biti katolik, katolički misliti, osjećati i živjeti. I ako danas tzv. mlade generacije katoličke inteligencije, križarska generacija, a i mnogi drugi mlađi, žive životom euharistijskim i molitvenim, životom liturgijskim i apostolskim, životom crkvenim i narodnim, uz milost Božju zasluga je to Ivana Merza, kojim se je Bog poslužio, da nam bude učiteljem i primjerom. Prednjačio nam je dnevnom sv. Pričešću, prednjačio nam je svojim velikim molitvenim životom, svojim moljenjem brevira poput kakova svećenika, svojim razmatranjima, pokorom, žrtvom, apostolatom, zagrijavanjem za sve što dolazi od Crkve i Pape, bio nam je uzorom svojom visokom inteligencijom i neprestanim studijem, obojim usmjerenim samo na slavu Božju i sreću naroda.«⁴³

Zato je oko sebe okupljao mladež, privlačio ju je kao magnet, onu mladež koja je bila željna svjetla, mira i kršćanskih vidika. Imao je snagu koju je crpio iz života s Crkvom u liturgiji, da svojim riječima, a još više svojim životom, pokaže hrvatskom mladom naraštaju, kakav mora biti onaj tko želi raditi na obnovi svijeta. U ovome je veličina, novost i njegova snaga osvajača. Ovim je on dao neprocjenjiv prinos vjerskoj obnovi hrvatske mladeži.⁴⁴

Dosljedno onome što je dosad rečeno o njegovu liturgijskom životu i njegovu vjerskom apostolatu, smatramo da nije pretjerano što je o njemu ustvrdio B. Loborski: »Pa ipak, Ivan je naš svetac. Moderni svetac u pravom smislu svetosti. Njemu je život bio Krist, a smrt dobitak. On je bio velik u malenim stvarima, skroman u divnoj veličajnosti, priprost u neprocjenjivoj vrijednosti svoga djelovanja. Njega je Providnost poslala kao stvaratelja mladog katoličkog naraštaja Hrvatske, kao vođu pomlađenog katolištva, kao muža uzora, koji je usred modernog Babilona hranio svoju dušu Kristom, propovijedao toga Krista riječju, djelom i primjerom, dao toga Krista hrvatskoj mladosti. Njega je Providnost poslala kao i tolike druge, danas neznane, borce i mučenike katoličke Hrvatske, svece, koji su našem malom narodu udarili pečat

41 D. Čepulić, »Dr. Ivan Merz – naš suvremeni apostol«, *Katolički list*, 7 (1941), 2.

42 I. Protulipac, »Misli i djela novog hrvatskog pokoljenja u radu za Boga i Hrvatsku«, *Katolički tjednik*, 21 (1938), 7.

43 S. Š., »O devet-godišnjici smrti dra Ivana Merza«, *Nedjelja*, 19 (1937), 2.

44 Usp. J. Dulčić, »Prigodom Merzova dana«, *Nedjelja*, 18 (1941), 3.

vjekovne stalnosti u rimskom katolicizmu, ostavši sami neznani, zaboravljeni, upravo stoga, što bijahu sinovi maloga naroda.«⁴⁵

O. Irenée Hausherr, francuski isusovac, dugogodišnji profesor u Rimu, susreo je Merza nekoliko puta i nakon Merzove smrti je napisao: »Šetali smo dobra dva sata, (...) ono čega ne mogu zaboraviti, bio je naš razgovor. Pred mojim se očima otvorila čista ljepota jedne duše i ja sam bio radostan poput djeteta, kad se njegovim očima otvori nova i nepoznata ljepota vanjskog svijeta. Mir ovog čovjeka i njegova bogata nutrina bile bi mi ostale zagonetkom, da mi ih on sam nije i ne znajući protumačio. Odgonetka je ove zagonetke bila: izvanredna vjera u Božju Providnost... Nije potrebno da mi uvijek shvatimo Božju Providnost. Ivan Merz bio je zrio za nebo, koje mu je bilo otvoreno. Između njegova života ovdje i između onoga, što zovemo njegovom smrću, nije bilo druge razlike osim razlike spuštenog i dignutog vela. On je ovdje dolje živio u nebu: zašto, dakle, da mu dobri Bog odlaže čas kad će mu se pokazati bez vela? S ovog se božanskog gledišta lako razumijeva zašto je dr. Ivan Merz tako rano preminuo. A Hrvati treba da budu zahvalni Bogu što im je u Ivanu dao uzor pravog kršćanina i zagovornika kod Boga.«⁴⁶

Da je zaista tako, potvrđuje nam i sâm Merz, koji je, prepuštajući se Božjoj volji, i smrt primio sasvim mirno i prikazao je kao žrtvu za hrvatsko orlovstvo. Kad je osjetio da je smrt blizu, sam je napisao svoju duhovnu oporuku – nadgrobni natpis, u duhu već prenesen u život nakon smrti: »Umro u miru katoličke vjere. Život mi je bio Krist, a smrt dobitak.«⁴⁷

Takav je bio Merz, čovjek, apostol, koji je ostavio neizbrisive tragove u hrvatskoj zemlji. Za njega se može reći da je prošao našom zemljom čineći dobro. Tisućama i tisućama osoba pokazao je ispravan put duhovne i vjerske obnove. On je još i danas suvremen, jer gotovo sve ono što je bilo u programu njegova apostolskog rada na duhovnoj i liturgijskoj obnovi, našlo je potvrdu u koncilskim i pokoncilskim odredbama i uputama.

Upravo zato Merzovo djelo nije propalo. On je i nakon smrti nazočan u Hrvatskoj, jer je postao uzor i ideal mnogih, a njegov rad i aktivnost program su mnogim generacijama, tako da Merzov duh i danas živi i djeluje u mnogim dušama hrvatskih katolika.

45 B. Loborski, »Svetac Božji, za proglašenje brata dra Ivana Merza blaženim«, *Nedjelja*, 29 (1942), 1.

46 Vidi u B. Nagy, *nav. dj.*, str. 316. i 318.

47 *Isto*, str. 326.

Literatura

- Birač, S., »Na koljenima«, *Nedjelja*, 22 (1944), 3.
 Čekada, Č., »Naš svetac u fraku«, *Katolički tjednik*, 19 (1933), 4.
 Čepulić, A., »Iz đakčkih dana dra Ivana Merza«, *Orlovska misao*, 9 (1927/28), 133.
 Čepulić, D., »Dr. Ivan Merz – naš suvremeni apostol«, *Katolički list*, 7 (1941), 2.
 Dulčić, J., »Prigodom Merzova dana«, *Nedjelja*, 18 (1941), 3.
 Gračanin, Đ., *Moje uspomene na ličnost dra Ivana Merza*, Sarajevo 1933.
 K., M., »Naš 'dragi sveti Ivan'«, *Križ*, 5 (1933), 87.
 Loborski, B., »Svetac Božji, za proglašenje brata dra Ivana Merza blaženim«, *Nedjelja*, 29 (1942), 1.
 Merz, I., »Dnevnik«, B. Nagy, *Borac s bijelih planina – Ivan Merz*, Zagreb 1971.
 Merz, I., »Duhovna obnova po liturgiji«, *Luč*, 1 (1924), 11–17.
 Merz, I., »Gregorijanska glazba«, *Život*, 1 (1928), 36–38.
 Merz, I., »Katolički tjelesni uzgoj«, *Katolički tjednik*, 32 (1926), 2.
 Merz, I., »Liturgija i sveti Franjo Saleški«, *Franjevački vjesnik*, 4 (1928), 100.
 Merz, I., »Sticanje podmladka«, *Luč*, 1–2 (1923), 14–16.
 Merz, I., »Što hoćemo«, *Zora–Luč*, 1 (1920), 4.
 Pušić, D., »S našim Merzom od Zagreba do Rima«, *Orlovska Misao*, 8 (1928–29), 104–105.
 Pogljajen, S.T., »Uzor katoličkog intelektualca: Dr. Ivan Merz«, *Život*, 5 (1932), 233.
 Protulipac, I., »Misli i djela novog hrvatskog pokoljenja u radu za Boga i Hrvatsku«, *Katolički tjednik*, 21 (1938), 7.
 R., O., »Oblikovanje katoličke elite«, *Za Vjeru i Dom*, 5 (1943), 8.
 Radić, J., *Liturgijska obnova u Hrvatskoj*, Makarska 1966.
 Š., M., »Ideal nove Hrvatske«, *Nedjelja*, 5–6 (1944), 7.
 Š., S., »O devet-godišnjici smrti dra Ivana Merza«, *Nedjelja*, 19 (1937), 2.
 Vrbanek, J., *Vitez Kristov – dr. Ivan Merz*, Zagreb 1943.
 Žanko, D., »Dr. Ivan Merz, član Crkve – mističnog tijela«, *Život s Crkvom*, 4 (1938), 98.
 Žanko, D., »Dr. Ivan Merz – sjedinjen s Kristom«, *Život s Crkvom*, 8 (1938), 193.
 Žanko, D., »Dr. Ivan Merz – Velika liturgijska duša«, *Život s Crkvom*, 2 (1938), 46.
 Žanko, D., »Duša dra Ivana Merza«, *Život*, 5 (1938), 250.

THE LITURGICAL LIFE AND ACTIVITIES OF IVAN MERZ

Marin ŠKARICA

Summary

Ivan Merz is considered one of the main advocates of the liturgical movement and development this century in Croatia. His doctorate dissertation on the influence of the liturgy on French writers, showed to what extent Merz was imbued with the liturgy. Love towards the Church was in fact the basis of Merz's liturgical life. Through the liturgy Merz deeply experienced the Church year and as such was intensely immersed in God's saving grace. All of his spiritual life is focused on the liturgy which is a medium for spiritual renewal and life in God. The liturgy and life with the Church were the basis of his spiritual-renewalist apostolate among Catholic Croatian young people.